

УДК 336.71/.77:005.21

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

Н.І. Волкова, кандидат економічних наук.

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

© Волкова Н.І., 2016.

Стаття отримана редакцією 13.04.2016 р.

Вступ. Діяльність банків є невід'ємною складовою ефективного функціонування економіки протягом багатьох років. Глибока фінансово-економічна криза спричинила спочатку напругу в банківському секторі, а потім спровокувала поширення кризових явищ у вітчизняній банківській системі. Проте стійкість банківського сектора є необхідною передумовою позитивного розвитку, економічного прогресу та економічного зростання країни. За цих умов забезпечення ефективної діяльності банків набуває особливої актуальності і потребує подальших наукових досліджень і практичних рішень.

Відомо, що основними проблемами банків України у 2014 – 2015 рр. були значний відплив ресурсів з банківської системи, а наявне збільшення їх обсягів у 2014 р. обумовлено не зростанням притоку ресурсів, а суттєвою девальвацією гривні. Крім того, упродовж останніх років погіршилася якість кредитних портфелів банків. Мало місце зменшення обсягу клієнтської бази, що негативно вплинуло на ліквідність та платоспроможність банківської системи [1].

Актуальність теми полягає у тому, що ефективне управління кредитною діяльністю банків є одним із важливих управлінських заходів, від якості проведення котрого залежать фінансові результати діяльності установи. Існування залежності між грамотним управлінням кредитною діяльністю банківської установи і її прибутками зумовлює необхідність дослідження тенденцій та перспектив управління кредитною діяльністю банків в умовах нестабільного економічного середовища.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Вивченню проблем управління банківською діяльністю присвячено багато наукових праць українських і зарубіжних економістів, зокрема таких, як В.В. Коваленко [2], М.П. Чуб [3] та інші. Удосконалення кредитної політики банку, процесу формування його кредитного портфеля досліджується такими науковцями, як Г.М. Азаренкова [4], В.Д. Богданюк [5], А.В. Гаврікова [6], Л.О. Дзюблюк [7], Г.О. Панасенко [8] та іншими. Однак більшість наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників значною мірою присвячено розгляду окремих аспектів банківської діяльності [8 – 14], напрями підвищення ефективності кредитної діяльності банків вивчаються лише частково.

Виділення не розв'язаної раніше проблеми. Визначаючи значний внесок цих та інших учених у розв'язання проблеми вдосконалення банківської діяльності, слід зазначити, що наявні дослідження у своїй більшості не носять системного характеру, запропоновані рекомендації не націлені на довгостроковий стратегічний вектор розвитку кредитної діяльності банку, не розв'язаними остаточно залишається низка теоретичних і прикладних проблем.

Мета статті – на основі системного аналізу відносних показників діяльності вітчизняних банків оцінити ефективність кредитної діяльності в сучасних умовах і визначити деякі аспекти її підвищення.

Основний матеріал і результати. Як відомо, кредитна діяльність банку – це процес із відтворення і реалізації кредитних відношень з метою отримання прибутку. Основою кредитної діяльності банків є кредитні операції. Дотримання принципів банківського кредитування сприяє ефективному управлінню кредитом. Основна мета банківського менеджменту полягає в забезпеченні максимального прибутку за допустимого рівня ризику.

У загальній структурі доходів банку питома вага доходу від кредитної діяльності банку традиційно найбільша. Відносними показниками кредитної діяльності банків на макрорівні є рентабельність активів та капіталу, норматив адекватності капіталу та чиста процентна маржа. Проаналізуємо названі відносні показники діяльності банків України за 2009–2015 роки (табл. 1).

Таблиця 1
Відносні показники діяльності банків України за 2009–2015 роки [15]

Показники станом на	Рентабельність активів банків України (ROA), %	Рентабельність капіталу банків України (ROE), %	Адекватність капіталу банків України (H2), %	Процентна маржа банків України
01.01.2009	1.03	8.51	14.01	5,2%
01.01.2010	-4.38	-32.52	18.08	5,1%
01.01.2011	-1.45	-10.19	20.83	7,3%
01.01.2012	-0.76	-5.27	18.90	6,9%
01.01.2013	0.45	3.03	18.06	6,6%
01.01.2014	0.12	0.81	18.04	7,4%
01.01.2015	-4.07	-30.46	15.60	6,4%

Основними показниками, що характеризують рентабельність банківської діяльності, є ROA та ROE. Рентабельність – це відносний показник економічної ефективності, який комплексно відображає рівень ефективності використання ресурсів і капіталу банку.

Найбільш яскраво вплив економічних факторів на банківське кредитування відображає показник рентабельності активів банку, або ROA. Він використовується для оцінювання діяльності управління банку, оскільки характеризує здатність менеджменту ефективно управляти активами банку. Оптимальне значення коефіцієнта дорівнює 1% і вище. Як видно, початок 2013 року свідчить про позитивні зміни у фінансовому стані банківських активів, рентабельність активів уперше після кризового 2009 року мала позитивне значення 0,45%, проте оптимальне значення – 1% ще не досягнуто. Підвищення показників рентабельності свідчить про загальне поліпшення фінансового стану банківської системи, що у свою чергу призводить до зниження кредитних ризиків та зростання якості кредитного портфеля. Але вже на початку 2015-го цей показник знижується до – 4,07%. Схожу тенденцію має коефіцієнт рентабельності капіталу (ROE).

Коефіцієнт адекватності регулятивного капіталу є одним з основних економічних нормативів діяльності банків. Він відображає здатність банку своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями, що впливають із торговельних, кредитних або інших операцій грошового характеру. За результатами розрахунку значення цього коефіцієнта скорочувалось у 2012, 2013 та 2014 роках і складало відповідно 18,90, 18,06 і 18,04%. У 2015 році коефіцієнт адекватності регулятивного капіталу продовжував зменшуватися і складав 15,6%. Таке скорочення пов'язане з відтоком іноземного капіталу із банківської системи України, що є досить гострою проблемою для фінансового сектора економіки країни.

Показник процентної маржі відображає різницю між процентними доходами та витратами банків. Найбільшого значення він досяг у 2014 році – 7,4%, але вже у 2015 році скоротився і становив – 6,4%. Така динаміка відображає негативні тенденції для розвитку кредитування, оскільки вона свідчить про зменшення відсоткових доходів банку та обсягу банківських активів. Динаміку відносних показників діяльності вітчизняних банків можна простежити на рис.1.

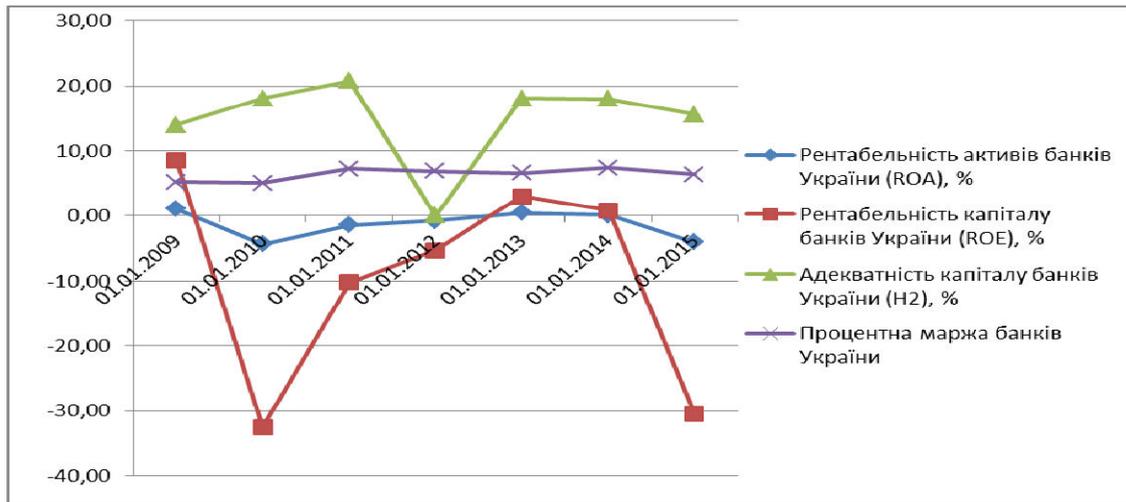

Рис. 1. Відносні показники діяльності банків України

Аналіз цих показників дає можливість стверджувати, що незважаючи на суттєві потрясіння банківської системи під час кризових явищ у 2008 – 2009 роках, результати банківської діяльності станом на 01.01.2013 мали хоча і незначну, але позитивну динаміку. Певне поліпшення якості активів банківської системи пояснюється в основному списаннями «проблемних» кредитів, а також продажем частини проблемних кредитів третім особам.

У зв'язку з важкою економіко-політичною ситуацією в країні 2014 рік є також кризовим для банківської системи України. Суттєве погіршення показників банківської діяльності спостерігається як у 2014, так і у 2015 роках, однак банківська система України завдяки політиці НБУ та поліпшенню загальноекономічної ситуації продовжує відновлювати свою діяльність.

З метою виявлення резервів підвищення ефективності кредитної діяльності вітчизняних банків важливого практичного значення набуває розроблення методики управління фінансовими результатами банківських установ. У сучасних умовах завдання банківського менеджменту полягає у недопущенні зниження прибутку, тому що це відображається як на показнику достатності капіталу, так і на рівні конкурентоспроможності банку.

Якщо ефективність роботи банку знижується, то для забезпечення бажаного рівня прибутковості капіталу необхідно погодитися на вищий ризик – збільшити відношення активів до капіталу. Це означає, що навіть банк із невисоким показником прибутковості активів може досягти відносно високого рівня прибутковості капіталу за рахунок максимально можливого використання боргових зобов'язань.

Рівень ефективності кредитної діяльності банку визначається дохідністю кредитного портфеля та прийнятим банком кредитним ризиком, рівень якого може суттєво збільшитись у періоди економічних криз. Практика демонструє, що успішність управління ефективністю банківських вкладень та формування ефективної структури кредитного портфеля банку багато в чому залежить від можливостей менеджменту банківських установ, що здійснює оптимальне формування та управління кредитним портфелем.

Будь-яке рішення щодо здійснення кредитної операції має базуватися на результатах аналізу співвідношення очікуваного доходу й ризику, адже якщо аналізується лише один показник, одержати достовірні результати досить складно. Із цих позицій видається найбільш обґрунтованим оцінювати ефективність кредитних операцій банку за співвідношенням очікуваних доходів та кредитного ризику [16]. Його недооцінка призводить до зростання проблемної заборгованості, переоцінка знижує прибутковість за рахунок надмірного резервування. Тому в сучасних умовах важливе практичне значення має ефективна організація управління проблемними активами банків. Отже, маючи розрахункові значення дохідності та ризику кредитного портфеля, можемо розрахувати коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем (табл. 2).

Таблиця 2

Розрахунок коефіцієнта ефективності управління кредитним портфелем за 2008–2014 рр.

№ з/п	Показник	Роки						
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1	Дохідність кредитного портфеля, %	11,22	10,47	11,15	15,93	15,01	13,73	14,63
2	Облікова ставка НБУ	8,5	8,0	12,00	10,25	7,75	7,5	7,5
3	Ризик кредитного портфеля	4,54	3,81	5,62	13,28	14,96	14,41	13,74
4	Коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем	0,60	0,65	-0,15	0,43	0,49	0,42	0,52

Як свідчать дані таблиці 3, найвище значення коефіцієнта ефективності управління кредитним портфелем спостерігається станом на 01.01.2009 – 0,65, а найнижче на 01.01.2010 – 0,15. Тобто за результатами 2009 р. ефективність управління кредитним портфелем вітчизняної банківської системи знизилася на 0,8, що ще раз підкреслює значний вплив фінансової кризи на стан кредитних портфелів українських банків. Проте за результатами 2010 р. вітчизняним банківським установам вдалося підвищити ефективність управління кредитним портфелем, і за результатами 2011 р. відповідний коефіцієнт уже становив 0,49, а на 01.01.2014 – 0,52 (рис. 2).

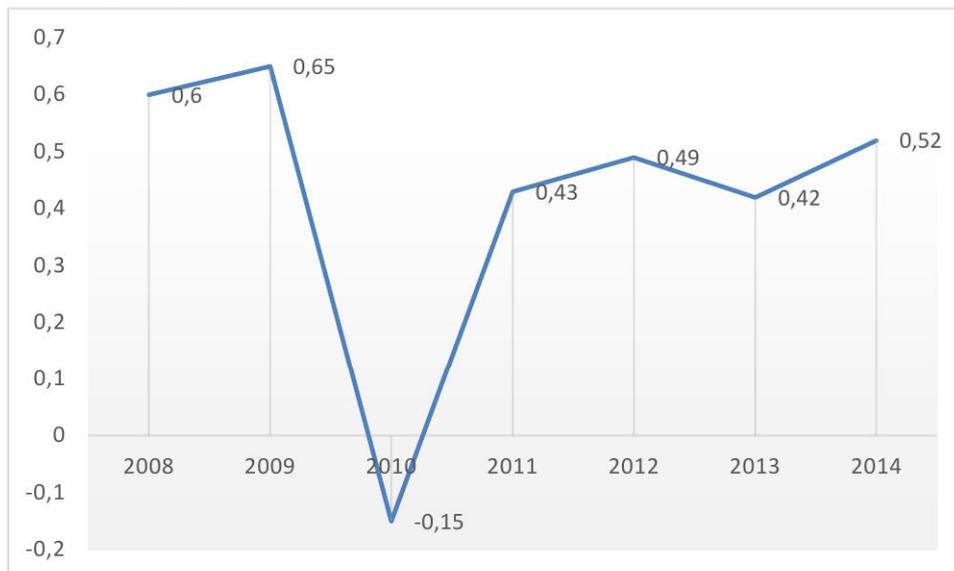

Рис. 2. Динаміка коефіцієнта ефективності управління кредитним портфелем вітчизняних банків за 2008–2014 роки

Отже, для моніторингу ефективності управління кредитним портфелем банкам необхідно встановити внутрішнє граничне значення коефіцієнта ефективності управління кредитним портфелем, нижче за яке видача кредиту визнаватиметься недоцільною, що дозволить їм формувати оптимальний з погляду співвідношення доходу та ризику кредитний портфель.

Значний обсяг останнього в загальних активах, який спостерігається протягом останніх років, призвів до негативних наслідків і втрати стабільності банківської системи. Серед причин, що призвели до погіршення ситуації, також і нестабільна політична та економічна ситуація в країні, низька платоспроможність вітчизняних позичальників, неврегульованість

законодавства, зокрема щодо процедури банкрутства та процедури реєстрації обтяжень, високий кредитний ризик, що у свою чергу, вимагає формування значних резервів.

За умов високої ризиковості ринкового середовища фінансова стійкість банку залежить від забезпечення прибуткової діяльності, вибору раціонального варіанта розміщення ресурсів, можливості оцінювати та контролювати ризики.

Вважаємо, що для підвищення ефективності кредитної діяльності потрібно виконати комплекс завдань (рис. 3).

Рис. 3. Завдання підвищення ефективності кредитної діяльності банку

Насамкінець розв'язання вказаних завдань дозволить забезпечити належну фінансову стійкість банківської системи, з одного боку, а з іншого – сприятиме більш ефективному використанню кредитних ресурсів у виробничому секторі.

Отже, управління фінансовим результатом кредитної діяльності банку – це комплекс взаємопов'язаних управлінських рішень щодо процесу формування прибутку, його розподілу та використання. В умовах ринкової економіки отримання прибутку й забезпечення рентабельної діяльності є необхідним чинником існування банку. Прибуток характеризує стійкість банку. Він необхідний для створення адекватних резервних фондів, стимулювання персоналу і керівництва до розширення та вдосконалення операцій, скорочення витрат і підвищення якості послуг, що надаються.

В умовах високої ризиковості ринкового середовища кредитна діяльність та фінансова стійкість банку залежить від забезпечення прибуткової діяльності, вибору раціонального варіанта розміщення ресурсів, можливості оцінювати й контролювати ризики. Ефективний механізм управління фінансовими результатами банку дозволяє в повному обсязі реалізувати цілі і завдання, що стоять перед ним, сприяє результативному здійсненню функцій цього управління.

Висновки. Визначення пріоритетності надання позикових коштів суб'єктам кредитних відносин – це одне з головних завдань кредитної діяльності банку, яке має суттєве значення для формування, як його фінансового результату, так і подальшого розвитку суспільства, в якому банки виконують роль прискорювача оновлення виробничого процесу. У зв'язку з цим слід зазначити, що дослідження нових методів управління кредитною діяльністю має велике

значення для банківської системи України, оскільки є складною і багатоаспектною проблемою, пріоритетним підходом, до розв'язання якої слід віднести створення альтернативної методики оцінювання ефективності управління кредитною діяльністю банків, спрямованої на врахування не лише прибутковості, але й реального рівня ризику кредитних операцій. З'ясовано, що управління фінансовим результатом кредитної діяльності банку – це комплекс взаємопов'язаних управлінських рішень щодо процесу формування прибутку, його розподілу та використання. Управління кредитним портфелем банку повинно базуватися на якійсь системі оцінювання портфельного ризику. Практична реалізація такої системи буде предметом нашого подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аналітичний огляд банківської системи України за 2015 рік. НРА «Рюрик». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_3_kv_2015.pdf
2. Коваленко В.В. Науково-методичні підходи до формування системи антикризового управління фінансовою стійкістю банків. / В. В. Коваленко, О. М. Зверяков // Економіка України. – 2014. – № 6 (631). – С. 57 – 74.
3. Чуб М.П. Антикризове управління в банківській діяльності / М. П. Чуб // Фінанси, облік і аудит: зб. наук. пр. КНЕУ. – 2012. – С. 203 – 211.
4. Azarenkova A. The analysis of the banking system development in Ukraine: the regional aspect / A. Azarenkova, N. Lobihier // *Developmental challenges of contemporary economies / Foundation of the Crakov University of Economics.* – Krakov, 2011. – P. 569 – 577.
5. Богданюк В.Д. Кредитна політика як основний інструмент досягнення стратегічних цілей комерційного банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.science-community.org>
6. Волкова Н.І. Інноваційна кредитна політика банку: формування і реалізація: монографія / Н. І. Волкова, А. В.Гаврікова. – Донецьк: Донбас, 2014. – 198 с.
7. Дзюблюк Л.О. Механізм забезпечення якості кредитного портфеля й управління кредитним ризиком банку в період кризових явищ в економіці / Л. О. Дзюблюк // Журнал європейської економіки. – 2014. – № 1. – С. 108 – 125.
8. Panasenko A.A. Genesis of banking intermediation theories / A.A. Panasenko // *European Applied Sciences.* – 2013. – №1. – P. 504 – 507.
9. Квасній М.М. Оцінка перспективи якості кредитного портфеля банків на основі інтегрування методів моделювання [Текст] / М. М. Квасній, В. В. Голубець // Світ фінансів. – 2012. – № 2 (6). – С.55 – 65.
10. Марцин В.С. Економічний зміст відносин у сучасній моделі банківського кредитування / В. С. Марцин // Вісник університету банківської справи Національного банку України. – 2014. – №3.
11. Притула Н.И. Модель формирования оптимального кредитного портфеля [Текст] / Н. И. Притула, Р. А. Обарина // *Бизнес Информ.* – 2012. – № 4. – С. 113 – 119.
12. Blaschke W. Stress Testing of Credit Risk: An Overview of Issues, Methodologies, and FSAP Experience / W. Blaschke, T. Jones, G. Majnoni, S-M. Peria // *IMF Working Paper.* – 2011. – 114 p.
13. Helbling T. Credit Cycle / T. Helbling, M. Terrones // *Journal of Political Economy,* 2009. – № 105(2). – P. 211 – 248.
14. Principles for the Management of Credit Risk [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbs54.htm>. (офіційний сайт Базельського комітету)
15. Національний Банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
16. Лисенок О.В. Оцінка ефективності кредитної діяльності вітчизняних банків / О. В. Лисенок // Вісник ЖДТУ. – 2013. – № 3. – С. 122 – 125.

UDC 336.71 / .77: 005.21

Volkova Nelya I., PhD, Associate Professor, Department of Finance and Banking, Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University. **Some aspects of improving the efficiency of bank credit.** It is proved that the main aim of the bank's credit portfolio is to maximize return for acceptable level of the bank's risks, The main indicators of the banking profitability, ROA and ROE, have been studied. Profitability is a relative measure of economic efficiency, which reflects the level of comprehensive resource efficiency and capital. The

basic ratios of banks in Ukraine in 2009-2015 proved that the proportion of income from lending activities in the total income of the bank is traditionally the highest. Practical importance of developing methods of banks' financial results was proved to detect reserves of efficiency of domestic banks' credit activity. Monitoring of the bank's credit portfolio efficiency has been performed, based on the established internal limiting ratio of efficiency. It was determined that a significant amount of the loan portfolio in the total assets, which is observed in recent years, has led to negative consequences and losses of the banking system's stability. Furthermore, among the reasons that have led to the downward spiral of the situation, there is unstable political and economic situation, low solvency of domestic borrowers, inadequate legislation, including the bankruptcy procedure and registration procedures encumbrances, high credit risk, which in turn requires the formation of large reserves. It was detected that in a market economy to profit and ensure profitable business it is a necessary factor of the bank's existence. Profit characterizes the stability of the bank. It is necessary to create adequate reserve funds, incentives for staff and management to expand and improve operations, reduce costs and improve the quality of services provided. A number of problems must be solved to improve lending activities.

Keywords: credit activity, credit policy, loan portfolio, profitability, credit portfolio risks indicators, credit portfolio management, the bank's credit efficiency.

УДК 336.71 / .77: 005.21

Волкова Неля Ивановна, кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов и банковского дела. Полтавский национальный технический университет имени Юрия Кондратюка. **Некоторые аспекты повышения эффективности кредитной деятельности банка.** Доказано, что основной целью управления кредитным портфелем банка является обеспечение максимальной доходности при допустимом уровне риска банка. Проанализированы основные относительные показатели деятельности банков Украины за 2009–2015 годы. Обосновано, что удельный вес дохода от кредитной деятельности в общей структуре доходов банка традиционно является наибольшим. Доказано практическое значение разработки методики управления финансовыми результатами банковских учреждений с целью выявления резервов повышения эффективности кредитной деятельности отечественных банков. Осуществлен мониторинг эффективности управления кредитным портфелем банка на основе установления внутренних предельных значений коэффициентов эффективности. Определено, что значительный объем кредитного портфеля в общих активах, который наблюдается в последние годы, привел к негативным последствиям и потере стабильности банковской системы. Доказано, что в условиях рыночной экономики получение прибыли и обеспечение рентабельной деятельности является необходимым фактором функционирования банка. Предложен комплекс задач для повышения эффективности кредитной деятельности.

Ключевые слова: кредитная деятельность, кредитная политика, кредитный портфель, доходность, риск кредитного портфеля, индикаторы, управление кредитным портфелем, эффективность кредитной деятельности банка.

УДК 336.71/.77:005.21

Волкова Неля Іванівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів і банківської справи. Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка. **Деякі аспекти підвищення ефективності кредитної діяльності банку.** Доведено, що основною метою управління кредитним портфелем банку є забезпечення максимальної доходності за допустимого рівня ризику банку. Проаналізовано основні відносні показники діяльності банків України за 2009–2015 роки. Обґрунтовано, що питома вага доходу від кредитної діяльності в загальній структурі доходів банку традиційно є найбільшою. Доведено практичне значення розроблення методики управління фінансовими результатами банківських установ з метою виявлення резервів підвищення ефективності кредитної діяльності вітчизняних банків. Здійснено моніторинг ефективності управління кредитним портфелем банку на основі встановлення внутрішніх граничних значень коефіцієнтів ефективності. Визначено, що значний обсяг кредитного портфеля в загальних активах, який спостерігається впродовж останнього часу, призвів до негативних наслідків і втрати стабільності банківської системи. Досліджено, що в умовах ринкової економіки отримання прибутку та забезпечення рентабельної діяльності є необхідним чинником існування банку. Запропоновано комплекс завдань для підвищення ефективності кредитної діяльності.

Ключові слова: кредитна діяльність, кредитна політика, кредитний портфель, доходність, ризик кредитного портфеля, індикатори, управління кредитним портфелем, ефективність кредитної діяльності банку.